

PhDr. Dana Kratochvílová, Ph.D.

The Spanish conditional (with reference to English and Czech): a contrastive cognitive approach

Habilitační práce

Habilitační monografie dr. Dany Kratochvílové je nepochybně důležitým přínosem ke srovnávacím studiím mezi španělštinou, češtinou a angličtinou. Má sice dosti úzce vymezené téma a je zpracovaná úsporným způsobem, nicméně po stránce metodologické je velice přínosná. Věnuje se tématu španělského kondicionálu ve srovnání s jejich českým a anglickým ekvivalentem z originálního úhlu pohledu, který v této kombinaci a v rozsahu komplexní monografické studie zatím nebyl zpracován. Tím pádem má předložená studie potenciál, aby se stala prací, který důležitým způsobem rozvíjí stav poznání v oboru.

Kniha je přehledně dělena do několika částí. V první kapitole „Introduction“ autorka jasně představuje potřebnost a aktuálnost studovaného tématu. Její argumentace je logická a přesvědčivá. Dále se v úvodní kapitole zaměřuje na korpus textů, se kterými bude pracovat („corpus based study“). Vymezení a definování souboru textů, se kterým bude pracovat, má potenciál přímo ovlivnit výsledky celé studie a autorka si je tohoto potenciálně rizikového faktoru velice dobře vědoma. Posledním tématem, který tato úvodní kapitola představuje, je stručná charakteristika kondicionálu jako gramatického jevu, který ve všech třech jazycích má mnohé funkce společné, ale také se v určitých aspektech liší. Je nutno zdůraznit, že španělština zde funguje jako pivot, tj. centrální osa, kolem které se točí veškerá srovnání s oběma dalšími jazyky, což má vliv na směr, jakým se celá práce ubírá a které se autorka jasně drží během celé práce.

Následuje kapitola s podtitulem „Theoretical prerequisites“, která tvoří teoreticko-metodologický rámec celé práce. Hlavní teoretické pole, které celou práci zaštiťuje, je kognitivní gramatika jako holistický přístup k jazykovému systému, zde zastoupený především Ronaldem W. Langackerem a jeho *theory of ground(ing), subjectivity a subjectification*, které tento americký vědecký výzkumník aplikoval na angličtinu. Teorie je zde stručně avšak přehledně vysvětlena a exemplifikována na angličtině. Je jasné, že se zatím pohybujeme v rovině teoretického ukotvení celého výzkumu, ale pokud je španělština klíčovým objektem studia této monografie, určitě by bylo bývalo lepší, kdyby se španělské, případně španělsko-anglicko-české příklady objevovaly i tady. Jedná se sice o vědeckou monografii, ale jelikož podle mého názoru má i silný didaktický potenciál pro výuku komparatistiky, domnívám se, že systematické trojjazyčné příklady by bylo vhodné uvádět i tady. Teoreticko-metodologický rámec monografie pokračuje podkapitolou věnované času, modalitě a evidenciálnosti (*time, tense and evidentiality – TME*) ve spojitosti s Langackerovou teorií *grounding*. Je zjevné, že tato kapitola se do značné míry zakládá na autorčiných předchozích pracích. Oceňuji autorčiny postřehy a komentáře, kde trefně poukazuje na možná slabá místa Langackerovy teorie, chybí mi však exemplifikace, která by je jasněji předvedla. Jak už to u autorů píšících v majoritních jazycích o jazykových jevech v těchto majoritních jazycích občas bývá, mívají tendenci přisuzovat konkrétním jazykovým jevům univerzální platnost, což však ne vždy funguje, na což Kratochvílová správně poukazuje. Škoda jen, že i ona zde zůstává jen v teoretické rovině.

Další kapitola, s podtitulem „The Spanish, English and Czech conditionals and their place in the TME system,“ je již více komparativně laděná. Začíná úvodem do kategorií slovesného času a způsobu ve španělštině a plynule přechází do úvodu fungování podmiňovacího způsobu ve španělštině. Chápu, že práce je synchronně orientovaná, ale možná je jednostránkové vysvětlení vývoje kondicionálu ve španělštině až příliš stručné. Pro lepší pochopení fungování mnohých gramatických jevů je diachronní ukotvení důležité a z historického pohledu několik postupných příkladů z různých fází historického vývoje mívá často větší výpovědní hodnotu než moderně se tvářící abstraktní model v líbivém grafickém designu. Totéž můžeme říct i pro úvod do fungování kondicionálu v angličtině a češtině. Oceňuji, že zde již autorka komparativní přístup systematicky dodržuje všude, kde je to možné, jak je zřejmé ze závěrečné podkapitoly o subjektivitě a subjektivizaci ve formách kondicionálu ve všech třech srovnávaných jazycích. Autorka si zde tak systematicky připravuje půdu pro samotný výzkum, který představuje v následujících kapitolách.

Po stručné, avšak jasné a přehledné kapitole věnované fungování podmiňovacího způsobu ve všech třech studovaných jazycích, následuje kapitola „Analysis methodology,“ ve které autorka svým již typickým úsporným a kompaktním stylem představuje korpus, se kterým pracovala a vysvětluje, jaká kritéria volila při konstruování jeho jednotlivých částí. Pro každý jazyk vytvořila sub-korpus o 600 jednotkách, což při komparativní studii tří jazyků dává dohromady celkem 1 800 jednotek. To není mnoho. Když vezmeme do úvahy počty jednotek, se kterými obvykle pracuje korpusová lingvistika při kvantitativních studiích, vypadá to spíše jako rozšířená kvalitativní studie, která ze své podstaty může vykazovat tendenci k výkyvům ve výsledcích. Zde se pak vše odvíjí od toho, jak dobře autorka zvolila strukturu korpusu a jednotlivé typy textů v něm zastoupených tak, aby byl jako celek reprezentativní a vyvážený i v tak omezeném počtu. Jinými slovy, je potřeba jasně, přehledně a přesvědčivě argumentačně zdůvodnit, že i korpus o 1 800 jednotkách je natolik strukturálně vyvážený, že jeho výsledky v procentních bodech v zásadě odpovídají i výsledkům založeným na mnohem obsáhlejšímu korpusu.

Kapitola „Typology of conditional clauses“ je klíčovou částí celé monografie. Autorka zde aplikuje celý komplexní metodologický rámec pro jednotlivé typy podmiňovacích vět. Jak již bylo zmíněno výše, španělština zde funguje jako pivot, což je nejlépe vidět právě na této kapitole, kde autorka ke každému druhu užití kondicionálu ve španělštině přidává i český a anglický ekvivalent, pokud jsou k dispozici. Nastávají samozřejmě i případy, kdy to, co ve španělštině představuje kondicionál, čeština nebo angličtina může vyjádřit jinými prostředky. Výsledky jsou prezentovány jasně a podle jednotné metodologie. Schématická abstraktní grafická znázornění jsou chvílemi dost náročná na pozornost a při takovém množství můžou mást čtenáře. Je otázkou, jestli nebylo možné zvolit čtenářsky přívětivější grafické znázornění, i když na druhou stranu chápu, že jsou založená na schématech z Langackerových studií a mají značný aplikační potenciál pro další možné komparativní studie. Kratochvílová zde konstruuje teoretický model, který se může prokázat jako obecně platný (alespoň do určité míry). Je to však zatím jen domněnka, kterou by mohly prokázat až další komparativní studie a jak už bylo zmíněno výše, vše se odvíjí od toho, jestli byl korpus textů ke studiu zvolen správně a vyváženě pro všechny tři studované jazyky.

Závěry monografie („Conclusions“) jsou velice stručné, shrnují poznatky z předchozích kapitol a nastiňují možná další cesty, kterými by se mohl výzkum ubírat: aplikace Langackerovy teorie *grounding* na další gramatické jevy, případně rozšíření komparativní studie o další jazyky. Obojí je určitě možné, nicméně by určitě bylo lepší, kdyby autorka byla konkrétnější. Její úsporný styl vyjadřování bývá chvílemi až příliš strohý. Oceňuji texty, které si nepotrpí na zbytečné rétorické figury a bezobsažné pasáže s minimálním informačním nábojem, avšak zde občas mívám pocit, že autorka zachází do opačného extrému.

Relevantnost tématu pro daný obor

Monografie je bezesporu originální a přínosná jako příspěvek kognitivní gramatiky pro komparativní studia. Podle mého názoru přichází s originálním metodologickým přínosem aplikovatelným v dalších studiích.

Preciznost a jasnost při formulaci problému

Zdůvodnění potřebnosti studie a formulace problematiky jsou jasně zdůvodněná a plně argumentačně obhájená. Autorka pracuje se širokou paletou literatury na solidním metodologickém základě, díky kterému zřetelně vidí, kde je prostor pro další studie.

Přínosnost pro mezinárodní publikum

Velice oceňuji, že se autorka rozhodla psát práci ve světovém jazyce, protože pokud by ji psala v češtině, její dosah a pravděpodobnost, že by byla šířeji citovaná, by byly minimální. Navíc práce má potenciál, aby mohla být jako potenciálně obecně platný model pro další komparativní studie podrobena zkoušce i pro další jazyky nebo další jazykové jevy v podobných komparativních studiích.

Adekvátnost zvolené metody

Metoda je určitě adekvátní, ale adekvátnost výsledků a jejich interpretace závisí na tom, jestli byl vhodně zvolen korpus. Na první pohled to vypadá, že ano, ale opatrnost mi velí neukvapovat se. Určitě by bylo vhodné výsledky ověřit na větším objemu textů, případně na jiné, avšak podobně konstruované komparativní studii.

Úroveň zpracování a formální náležitosti

Jedná se o precizně zpracovaný akademický text psaný adekvátní akademickou angličtinou, který prošel profesionální ediční úpravou.

Závěr

Jedná se o solidní přesvědčivou práci. Autorka prokázala patřičnou erudici, jakož i schopnost formulovat originální hypotézy, které je schopna v textu argumentačně obhájit. Vychází ze solidního teoretického základu, se kterým je schopná kreativně pracovat a nacházet originální řešení a souvislosti na obecně platných základech. Práce významně posouvá stav poznání v oboru.

Předložená monografie splňuje standardní kritéria kladená na habilitační práce v oboru.

Doporučuji habilitační práci k dalšímu řízení.

V Brně, 13. března 2024

doc. Mgr. Ivo Buzek, Ph.D.

Ústav románských jazyků a literatur

Filozofická fakulta

Masarykova univerzita, Brno